

A faint, stylized map of Bosnia and Herzegovina is visible in the background. The map is light yellow with a light blue outline. A series of white stars, similar to the stars on the coat of arms, are arranged in a curved line across the map.

PROJEKTNII ZADATAK “SMANJENJE NEREGISTRIRANE (SIVE) EKONOMIJE (NOE) U FBiH”

Sarajevo, 09. oktobra 2002. godine

SADRŽAJ

UVOD	1
I CILJ PROJEKTOG ZADATKA.....	2
II PREDMET ISTRAŽIVANJA.....	3
III NIVOI I ISTRAŽIVAČKI SEGMENTI	3
IV METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	5
V NOSIOCI PROJEKTA ISTRAŽIVANJA I POTREBNA RADNA SNAGA.....	6
VI FINANSIJSKA SREDSTVA.....	7
VII VREMENSKA DINAMIKA I OPERACIONALIZACIJA REALIZACIJE PROJEKTOG ZADATKA.....	7

UVOD

U Federaciji BiH do sada nije vršeno istraživanje razmjera neregistrirane (sive) ekonomije. Procjenjuje se da u FBiH neregistrirana (siva) ekonomija iznosi 45% zvaničnog GDP-a.

Završena istraživanja sive ekonomije u Republici Srpskoj daju procjenu neregistrirane (sive) ekonomije na oko 50% zvaničnog GDP u 1996. i 2000. godini.

Primjena međunarodne metodologije Sistem nacionalnih računa (SNA/93) podrazumijeva i praćenje neobuhvaćenih ekonomskih aktivnosti (ilegalnih aktivnosti i legalnih aktivnosti koje nisu obuhvaćene ili su obuhvaćene, ali su statističkim izvještajima potcijenjene) i njihovo uključivanje u obračun bruto domaćeg proizvoda (GDP).

Na insistiranje međunarodnih korisnika podataka, prije svega Međunarodnog monetarnog fonda i Svjetske banke, nametnula se potreba izvođenja obračuna veličine neregistrirane (sive) ekonomije u BiH i njenog uključivanja u GDP BiH i entiteta.

I CILJ PROJEKTOG ZADATKA

Cilj Projektnog zadatka je da se **istraži obim i oblici neregistrirane (sive) ekonomije u FBiH** u odnosu na bruto domaći proizvod i u odnosu na ukupne ekonomske aktivnosti **kako bi se predložile mjere i aktivnosti za smanjivanje uloge neregistrirane (sive) ekonomije, a jačanje legalnih ekonomskih aktivnosti i povećanje javnih prihoda.**

Realizacijom ovog projektnog zadatka očekuju se slijedeći efekti: povećanje punjenja budžeta općinskih, kantonalnih i federalnog, poboljšanje naplate poreza i doprinosa, značajno smanjivanje rada “na crno”, smanjivanje ostalih nelegalnih i neregistriranih poslovnih aktivnost, te putem GDP-a realnije prikazivanje stvarnog nivoa ekonomske aktivnosti u FBiH. Jasno je da navedeni efekti opravdavaju ulaganje potrebnih sredstava u Projektni zadatak “Smanjenje neregistrirane (sive) ekonomije (NOE) u FBiH”.

Očekivani efekti istraživanja:

1. Povećanje GDP-a

Ukoliko bi se neregistrirana (siva) ekonomija prevela u registriranu ekonomiju u 50% obimu, GDP u FBiH bi se povećao za 746 miliona USD i iznosio bi 4,065 mlrd. USD. Obezbijedilo bi se povećanje GDP per capita sa 1.176 USD na 1.440 USD.

2. Povećanje broja zaposlenih putem legalizacije poslovanja

Polazeći od procjene da je u neregistriranoj (sivoj) ekonomiji zaposleno oko 150.000 osoba, sa 50% legalizacijom rada obezbijedili bi 75.000 legalno zaposlenih ili 20% povećanja zaposlenosti.

3. Povećanje poreskih prihoda i doprinosa javnim fondovima

Polazeći od procjene o zaposlenim u neregistriranoj (sivoj) ekonomiji iz tačke 2. i pretpostavke njihove prosječne mjesečne plaće od 150 KM, za godinu dana bi se po osnovu poreza i doprinosa na neto plaću povećali prihodi za 93 miliona KM.

II PREDMET ISTRAŽIVANJA

Kompleks neregistrirane (sive) ekonomije obuhvata:

1. Socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije;
2. Neregistrirane poslovne aktivnosti u oblastima: proizvodnje, poljoprivrede, građevinarstva, rudarstva, trgovine, transporta i ostalih usluga;
3. Neregistrirani promet robe i usluga;
4. Neregistrirani platni promet;
5. Mjenjački poslovi i kreditiranje;
6. Tržište rada i radni odnosi;
7. Nelegalan promet nekretninama i neregistrirane stanarine;
8. Fiktivne firme;
9. Ostale neregistrirane aktivnosti.

III NIVOI I ISTRAŽIVAČKI SEGMENTI

Neregistrirana (siva) ekonomija na nivou:

• Općina

1. Socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije;
2. Neregistrirane poslovne aktivnosti u oblastima: proizvodnje, poljoprivrede, građevinarstva, rudarstva, trgovine, transporta i ostalih usluga;
3. Neregistrirani promet robe i usluga;
4. Neregistrirani platni promet;
5. Mjenjački poslovi i kreditiranje;
6. Tržište rada i radni odnosi;
7. Nelegalan promet nekretninama i neregistrirane stanarine;

8. Fiktivne firme;
9. Ostale neregistrirane aktivnosti.

- **Kantona**

1. Socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije;
2. Neregistrirane poslovne aktivnosti u oblastima: proizvodnje, poljoprivrede, građevinarstva, rudarstva, trgovine, transporta i ostalih usluga;
3. Neregistrirani promet robe i usluga;
4. Neregistrirani platni promet;
5. Mjenjački poslovi i kreditiranje;
6. Tržište rada i radni odnosi;
7. Nelegalan promet nekretninama i neregistrirane stanarine;
8. Fiktivne firme;
9. Ostale neregistrirane aktivnosti.

- **Federacije BiH**

1. Socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije;
2. Neregistrirane poslovne aktivnosti u oblastima: proizvodnje, poljoprivrede, građevinarstva, rudarstva, trgovine, transporta i ostalih usluga;
3. Neregistrirani promet robe i usluga;
4. Neregistrirani platni promet;
5. Mjenjački poslovi i kreditiranje;
6. Tržište rada i radni odnosi;
7. Nelegalan promet nekretninama i neregistrirane stanarine;
8. Fiktivne firme;
9. Ostale neregistrirane aktivnosti;

10. Istraživanje obima i oblika neregistrirane (sive) ekonomije u FBiH u odnosu na bruto domaći proizvod (GDP) i u odnosu na ukupne ekonomske aktivnosti;
11. Istraživanje osnovnih uzroka neregistrirane (sive) ekonomije u FBiH;
12. Istraživanje uticaja neregistrirane (sive) ekonomije na raspodjelu dobiti, budžet i razvoj;
13. Istraživanje neregistrirane (sive) ekonomije u sektorima: privrede i stanovništva.

- **Bosne i Hercegovine**

1. Socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije;
2. Istraživanje uzroka neregistrirane (sive) ekonomije koji se nalaze u privrednom sistemu – ekonomski i psihološki faktori;
3. Istraživanje neregistrirane (sive) ekonomije u sektorima: privrede i stanovništva;
4. Istraživanje efikasnosti rada organa kontrole, inspekcije i nadzora na suzbijanju neregistrirane (sive) ekonomije.

IV METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1. Putem anketnih upitnika i njihove obrade za:

- **Stanovništvo** (socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije, neregistrirane aktivnosti i primanja, dopunske djelatnosti, rad u kući i sl.).

- Putem medija – intervju.

- **Općine** (socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije; neregistrirane poslovne aktivnosti u oblastima: proizvodnje, poljoprivrede, građevinarstva, rudarstva, trgovine, transporta i ostalih usluga; neregistrirani promet robe i usluga; neregistrirani platni promet; mjenjački poslovi i kreditiranje; tržište rada i radni odnosi; nelegalan promet nekretninama i neregistrirane stanarine; fiktivne firme; ostale neregistrirane aktivnosti).

- **Kantone** (socio-ekonomski uslovi, obim i područja pojave neregistrirane (sive) ekonomije; neregistrirane poslovne aktivnosti u oblastima: proizvodnje, poljoprivrede, građevinarstva, rudarstva, trgovine, transporta i ostalih usluga; neregistrirani promet robe i usluga; neregistrirani platni promet; mjenjački poslovi i kreditiranje; tržište rada i radni odnosi; nelegalan promet nekretninama i neregistrirane stanarine; fiktivne firme; ostale neregistrirane aktivnosti).

2. Metode

- Primjena metoda procjene neregistrirane (sive) ekonomije po konceptima: neregistriranog bruto društvenog proizvoda (GDP), budžeta, modifikovanog modela ponude na tržištu rada (moguće učešće u neregistriranoj (sivoj) ekonomiji stanovništva radnog uzrasta i nezaposlenih, redovno zaposlenih, te redovnih srednjoškolaca i studenata), metode distorzije (finansijskih primanja i izdavanja stanovništva, štednja i krediti) i metode "time budget data" (neplaćene usluge ili rad u domaćinstvu (rad u kući) za sopstvene potrebe: spremanje hrane, čišćenje stana, kupovina, čuvanje i njega djece, oboljelih i starih i sl.). U primjeni metoda procjene neregistrirane (sive) ekonomije koristiće se preporuke renomiranih istraživačko-konsultantskih ustanova.
- Metode legalizacije i eliminacije neregistrirane (sive) ekonomije.

3. Podaci

- Kompleksnost i značaj ovog projekta zahtijeva da njegova izrada bude zasnovana na veoma kvalitetnoj informacionoj podlozi, što podrazumijeva pripremu obimne dokumentacione osnove podataka. Osim podataka i informacija Federalnog zavoda za statistiku, Federalnog zavoda za zapošljavanje, nadležnih federalnih ministarstava i uprava, obrađenih anketnih upitnika, informatičku podlogu za Projektni zadatak predstavljaju podaci i procjene CAFAO, CBBiH, OHR, IPTF.

V NOSIOCI PROJEKTA ISTRAŽIVANJA I POTREBNA RADNA SNAGA

- Nosilac Projektnog zadatka je Federalni zavod za programiranje razvoja;
- Ekspertni tim od pet članova sa Premijerom Federacije BiH kao rukovodiocem Projekta;
- Deset radnika Federalnog zavoda za programiranje razvoja;
- Trideset radnika nadležnih federalnih ministarstava i uprava;

- Četrdeset studenata anketara;
- Ukupno potrebno 85 radnika.

VI FINANSIJSKA SREDSTVA

- Za realizaciju Projektnog zadatka potrebno je obezbijediti finansijska sredstva orijentaciono u ukupnom iznosu od 240 hiljada KM.

Namjenu utroška sredstava za realizaciju Projektnog zadatka ilustrira slijedeća tabela:

R. br.	Učesnici Projektnog zadatka	Mjeseci rada	Mjesečna sredstva po učesniku (u KM)	Ukupno potrebna sredstva (u KM)
1.	5 članova Ekspertnog tima	20	4.000	80.000
2.	10 radnika Zavoda	40		
3.	30 radnika federalnih ministarstava i uprava	120		
4.	40 studenata anketara (rad na određeno vrijeme)	80	1.000	80.000
5.	Materijalni i putni troškovi			80.000
	UKUPNO:	260		240.000

VII VREMENSKA DINAMIKA I OPERACIONALIZACIJA REALIZACIJE PROJEKTOG ZADATKA

- Rad na izradi ove studije organizovaće se po određenim fazama rada sa adekvatnom vremenskom dinamikom uz angažovanje naučnog i stručnog kadra. Rad na izradi Projekta iznosi osam mjeseci od dana usvajanja Odluke na Vladi FBiH.
- Formiraće se ekspertni tim od naučnog i stručnog osoblja na čelu sa Premijerom Federacije BiH, rukovodiocem Projekta.
- Iz operativnih razloga gdje se ne dovode u pitanje osnovne intencije Projekta, neophodno je ovlastiti Federalni zavod za programiranje razvoja da ima okvirnu slobodu akcije u provođenju Projekta.

Vremensku dinamiku realizacije Projektnog zadatka i opis poslova ilustrira slijedeća tabela:

R. br.	Učesnici istraživanja	Vrijeme rada - mjeseci								Opis poslova
		1	2	3	4	5	6	7	8	
1.	Ekspertni tim – 5 članova									Priprema: Programa rada, upitnika, analize ankete, obrada ankete, prijedloga mjera.
2.	Federalni zavod za programiranje razvoja – 10 radnika									Koordinacija rada, tehnička podrška, obuka anketara, organizacija ankete, učešće u radu analiza, prijedloga mjera i dr.
3.	Federalno ministarstvo finansija – 4 radnika • Porezna uprava FBiH – 4 radnika • Carinska uprava FBiH – 4 radnika • Finansijska policija – 4 radnika									Priprema prema nadležnosti: podataka, informacija, analiza, prijedloga mjera.
4.	Federalno ministarstvo pravde – 3 radnika									Priprema prema nadležnosti: podataka, informacija, analiza, prijedloga mjera.
5.	Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova - 3 radnika • Federalna uprava policije – 2 radnika									
6.	Federalno ministarstvo trgovine – 3 radnika • Tržišna inspekcija – 3 radnika									Priprema prema nadležnosti: podataka, informacija, analiza, prijedloga mjera.
7.	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva – 4 radnika									Priprema prema nadležnosti: podataka, informacija, analiza, prijedloga mjera.
8.	Studenti anketari – 40									Rad na anketiranju
	Ukupno dana	5.980								